

Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Інститут проблем виховання Національної педагогічної академії наук України
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ДЗ «Луганський національний університету імені Тараса Шевченка»
ДУ «Київський авіаційний інститут»
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Приватний заклад «Центр професійної освіти і навчання»

Збірник матеріалів
І Всеукраїнської науково-практичної конференції
з нагоди 95-річчя Криворізького державного педагогічного університету

СУЧАСНА ОСВІТА В РЕАЛІЯХ ТА ПЕРСПЕКТИВАХ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

02 травня 2025 року
м. Кривий Ріг

УДК 372.3+373.3

Розглянуто кафедрою соціальної педагогіки і соціальної роботи
Криворізького державного педагогічного університету
(протокол № 10 від 27.04.2025 року)

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Криворізького державного педагогічного університету
(протокол № 9 від 01.05.2025 року)

Сучасна освіта в реаліях та перспективах: соціально- педагогічний аспект :
матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 95-річниця
Криворізького державного педагогічного університету (02 травня 2025 року, м. Кривий
Ріг). Кривий Ріг: КДПУ, 2025. 167 с.

Редакційна колегія:

Тамара Василюк – кандидат педагогічних наук, доцент, декан психолого-
педагогічного факультету Криворізького державного педагогічного університету

Ілля Лисоконь – доктор філософії з освітніх, педагогічних наук, старший викладач
кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного
педагогічного університету

Іванна Размолодчикова – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного
педагогічного університету

Ія Шимко – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного
університету

Валерій Каритка – доктор філософії з соціології, старший викладач кафедри
соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного
педагогічного університету

У збірнику наукових та науково-методичних праць висвітлено теоретичні та
методичні аспекти проблем сучасної психології, педагогіки та соціальної
педагогіки, розглянуто традиційні й нетрадиційні підходи до різних педагогічних і
соціально-педагогічних явищ, відображено результати наукових досліджень та
методичних розробок. Матеріали збірника можуть викликати інтерес у широкого
кола наукових, педагогічних та соціальних працівників.

© Авторський колектив, 2025

© КДПУ, 2025

© Упорядник: Лисоконь І., 2025

Лисоконь Ілля,
доктор філософії з освітніх, педагогічних
наук, старший викладач кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи Криворізького
державного педагогічного університету

УНІВЕРСИТЕТИ ЯК СОЦІАЛЬНІ ІНСТИТУЦІЇ

Важливу роль у людському розвитку відіграє суспільний освітній процес, зокрема вища школа. Українське суспільство переживає складні часи глобальної трансформації, проте, вища освіта була і залишається найінтелектуальнішим осередком. Саме із сучасними закладами вищої освіти соціум пов'язує очікування і надії щодо змін на краще й подальшого стійкого розвитку.

Університети – генератори прогресивних змін і лідери суспільного поступу. Це стосується як продукування і поширення нових передових знань та створення на їх основі інноваційних технологій, так і народження й обґрунтування перспективних ідей і цінностей, що ефективні в організації людського буття в сучасних умовах. Крім того, університети повинні демонструвати потужну і перманентну здатність до самовдосконалення, адекватного часу.

Завдяки сучасним трансформаційним змінам наука прагне вирішувати суспільні проблеми. Без взаємодії влади й університету, університет ризикує бути ізольованим, відірваним від найперспективніших соціальних проблем і нездатним запропонувати суспільству знання, технологічні інновації, професійні навички, які необхідні для сталого розвитку.

Університет для свого повноцінного функціонування має відповідати на запити певного часу, відображати дух епохи. Формування системи вищої освіти в Україні відбулося під впливом відповідних соціально-економічних та політичних процесів, зокрема, й негативних. Свідченням останнього є значне поширення і закріплення у сфері вищої освіти таких форм соціальної патології, як корупція, непотизм. Такий стан справ негативно позначився на якості підготовки фахівців та спричинив девальвацію самої університетської освіти.

Розуміння університету як соціальної інституції було вироблено на базі методології структурного функціоналізму, закладеного в роботах соціальних мислителів XIX ст. й отримано віддзеркалення в подальшому розвитку соціології та соціальної філософії XX ст. При цьому найбільш важливим для осмислення сутності та особливостей функціонування соціального інституту є та суперечність, що розкривається у переході від структурного функціоналізму до інституціоналізму та покладена в основу концепції неінституціоналізму: затвердження індивіду як активного начала, завдяки якій можна буде здійснити подолання споживчого ставлення сучасного суспільства до знання й освіти, реалізувати необхідність вироблення суспільного механізму контролю над технологією.

При цьому, вирішальним для концептуалізації університету як соціальної інституції має виступати розгляд університету з точки зору його соціальної мети та функціонального навантаження.

В процесі формування університет як соціальний інститут стає частиною загальної інституційної системи, яка включає всі інститути, що існують в суспільстві, а також елементом локальної інституційної організації. Визначення університету як специфічного і навіть унікального за своєю природою соціального інституту необхідним чином має включати передусім його характеристику як соціальної системи, що виконує певні функції та ролі, реалізовує свої специфічні організаційні зв'язки.

Соціальними функціями університету завжди є професійна підготовка фахівців, формування інтелектуальної еліти, трансляція і розповсюдження культури серед населення. Якщо когнітивні функції університету достатньо універсальні, то соціальні функції варіативні й залежать від особливостей конкретного суспільства. Серед соціальних функцій університету потрібно виділити його функцію з формування інтелектуальної еліти. Важливість її вивчення визначається тією роллю, яку еліта грає у становленні й функціонуванні соціальних інститутів. В рамках соціологічного підходу до еліти вивчається саме процес того, як вона універсалізує та транспонує виняткові характеристики групи обраних за походженням або успадкованим багатством у суб'єктивні досягнення [3].

Система освіти не єдиний, але надзвичайно важливий чинник соціалізації людей. Сама система освіти є соціальним інститутом, який специфічними методами реалізує процес соціалізації людей, передусім підростаючого покоління і залучення до життя суспільства через процес навчання. У процесі навчання людина засвоює соціальний досвід у формі знань, розвиває свої задатки та здібності, формує інтереси та нахили. Тут закладаються основи світосприйняття молодшої людини, розвиваються її навички суспільної діяльності. Через освіту здійснюється передача інформації про нагромаджені людством цінності матеріальної і духовної культури, забезпечується наступність у розвитку суспільного виробництва.

Соціалізація – двосторонній процес взаємодії людини й суспільства. Його основним змістом є освіта, навчання, передача знань, соціально-історичного досвіду, культури, норм і зразків поведінки, людського способу життя.

Відповідно до Закону України «Про освіту» вона є «основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави» [2].

На нашу думку, освіта – це соціальна система, яка має свою структуру. Вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти у відповідній галузі знань. Розвиток вищої освіти як соціальної інституції тісно пов'язаний із загальним процесом демократизації суспільства.

На її особливості впливають рівень розвитку й потреби суспільства, сформульовані державою соціальна мета та принципи вищої освіти. Аналіз соціальних функцій вищої освіти дає змогу визначити властивості, специфіку, межі вищої освіти як соціального феномену.

Вища освіта стала основним чинником розвитку багатства суспільства завдяки своїй унікальній місії щодо нарощування інтелектуального капіталу – компетентностей особистості. В сучасному глобалізованому світі лідерами стають країни, що мають прямий доступ до наукових досліджень і використання їх результатів, країни, що спроможні здійснювати підготовку та залучати до вирішення перспективних проектів найкращих науковців.

Не можна оминати увагою освітній потенціал України в контексті її входження у європейську освітню систему. Так, визначено, що основою для розроблення стандартів вищої освіти та їх адаптації з урахуванням європейського досвіду є законодавчі акти, що забезпечують функціонування галузі вищої освіти в Україні, дидактичні матеріали та наукові розвідки з тематики досліджуваного явища [4].

Цінність освіти полягає в тому, що вона, з одного боку, готує людину до життя в наявному суспільстві, а з іншого – формує в людини здатність приймати незалежні, автентичні рішення, щоб позитивно змінювати себе та суспільство, в якому живе. Вища освіта як соціальний інститут стає ресурсом соціальної мобільності молоді, кар'єрного зростання спеціалістів з вищою освітою. Реалізуючи свої соціальні функції, вона прищеплює прагнення до знань, орієнтує молодих людей на освоєння професійних навичок, сприяє формуванню мрій, пов'язаних із бажанням досягнення життєвого успіху й відповідного соціального стану.

Специфічність процесу соціалізації молодшої людини в системі вищої освіти полягає в тому, що він відбувається цілеспрямовано, систематично, планомірно, за допомогою певного кола осіб: педагогів, однокурсників, співробітників, батьків. Цей соціальний інститут поширює панівну в суспільстві ідеологію, відображає у своїй структурі й функціонуванні суспільні відносини та є одним із важливих засобів забезпечення спадкоємності поколінь, соціальної безперервності.

Виникнення найбільш поширеної у суспільстві класичної моделі університетської освіти пов'язується з відкриттям у 1810 р. Берлінського університету. В основу нової моделі університетської освіти були покладені три принципи. Перший полягав у запереченні примітивного утилітарного погляду на освіту, коли знання цінуються лише з практичної точки зору. Другий – застерігав від засилля дослідної (емпіричної) науки, яке протидіяло розвитку фундаментального теоретичного пізнання. Третій принцип стверджував панування гуманітарної освіти, без якої не може бути освіченої особистості [1].

На підставі вище викладеного можемо зробити висновок, що у сучасних умовах саме вища освіта все більшою мірою позиціонується молоддю як ресурс для соціальної мобільності і засвоєння нових соціальних ролей. Процес і результат вищої освіти студента повинен бути націлений на відповідність потребам

споживачів, досягненням науки на формування здатності відповідати новим викликам суспільства, що трансформується.

Система вищої освіти – за своєю базовою ідеєю – формує основу для поступального руху суспільства: вдосконалення цивілізації, інтелектуального і духовного розвитку людства, збереження, збільшення і передача наступним поколінням культурної спадщини. Університет, як універсальний соціокультурний та освітньо-науковий осередок, відіграє істотну роль у процесах, що відбуваються навколо формування спільних європейських просторів вищої освіти та науково-дослідницької діяльності.

Література

1. Койчева Т. Роль педагогічного університету у розвитку сучасного суспільства. Наука і освіта. № 1. 2014. С. 94-99.
2. Про освіту: закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Феномен університету в контексті «суспільства знань» : монографія / за ред. В. Андрущенко. Київ, 2014. 256 с.
4. Lysokon I. Standardization of higher education as a scientific and pedagogical issue: theoretical analysis. Scientific Journal of Polonia University. 2023. 56(1). Pp. 161-168. DOI: <https://doi.org/10.23856/5623>